

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
HENRIKA SAUGMANDSGAARDA ØE
przedstawiona w dniu 30 kwietnia 2019 r.¹

Sprawy połączone C-708/17 i C-725/17

**„EVN Bulgaria Toplofikatsia” EAD
przeciwko
Nikolinie Stefanovej Dimitrovej**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Rayonen sad Asenovgrad (sąd rejonowy w Asenowgradzie, Bułgaria)]

i

**„Toplofikatsia Sofia” EAD
przeciwko
Mitkowi Simeonowowi Dimitrovowi
przy udziale
„Termokomplekt” OOD**

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Sofijski rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii, Bułgaria)]

Odesłanie prejudycjalne – Centralne ogrzewanie – Budynki, w których są wspólnoty, zasilane z sieci ciepłowniczej – Ochrona konsumentów – Dyrektywa 2011/83/UE – Artykuł 27 – Dostawa niezamówiona – Uregulowanie krajowe przewidujące, że członkowie wspólnoty zobowiązani są do współdzielenia kosztów ogrzewania, nawet jeśli z niego nie korzystają w swoich mieszkaniach – Efektywność energetyczna – Dyrektywa 2006/32/WE – Artykuł 13 ust. 2 – Dyrektywa 2012/27/UE – Artykuł 10 ust. 1 – Fakturowanie energii przy uwzględnieniu rzeczywistego zużycia – Uregulowanie krajowe przewidujące, że część kosztów ogrzewania jest dzielona między członków wspólnoty w zależności od ogrzewanej objętości ich mieszkań

¹ Język oryginału: francuski.

I. Wprowadzenie

1. W dwóch wnioskach o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym Rayonen sad Asenovgrad (sąd rejonowy w Asenowgradzie, Bułgaria) i Sofijski rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii, Bułgaria) przedstawiły Trybunałowi szereg pytań dotyczących zasadniczo zgodności przepisów bułgarskich w dziedzinie dostaw energii cieplnej z dyrektywą 2011/83/UE² w sprawie praw konsumentów, dyrektywą 2006/32/WE³ w sprawie efektywności końcowego wykorzystania energii i usług energetycznych oraz dyrektywą 2012/27/UE⁴ w sprawie efektywności energetycznej.

2. Wnioski te zostały przedstawione w ramach sporów pomiędzy, po pierwsze, spółką EVN Bulgaria Toplofikatsia EAD (zwaną dalej „EVN”) a Nikoliną Stefanową Dimitrową, a po drugie, spółką Toplofikatsia Sofia EAD a Mitkiem Simeonovem Dimitrovem, dotyczących odmowy zapłaty przez te osoby faktur za ogrzewanie. Kwestionują one sporne faktury, twierdząc, że – pomimo iż ich budynek jest zasilany siecią ciepłowniczą – nie wyraziły one zgody na odbiór centralnego ogrzewania i nie korzystają z niego w swoich mieszkaniach.

3. Liczne pytania przedstawione przez sądy odsyłające dotyczą zasadniczo dwóch zagadnień. Po pierwsze, sądy dążą do ustalenia, czy przepisy bułgarskie – w zakresie, w jakim przewidują, że właściciele nieruchomości, w których są wspólnoty, ocieplanych siecią ciepłowniczą są zobowiązani do ponoszenia kosztów ogrzewania, mimo że, podobnie jak N.S. Dimitrova i M.S. Dimitrov, nie korzystają z niego w swoich mieszkaniach – nakładają na osoby fizyczne znajdujące się w ich sytuacji obowiązek przyjęcia niezamówionej dostawy centralnego ogrzewania, niezgodny z art. 27 dyrektywy 2011/83.

4. Po drugie, Rayonen sad Asenovgrad (sąd rejonowy w Asenowgradzie) dąży do ustalenia, czy sporne przepisy są zgodne – w zakresie, w jakim przewidują one, że część tych kosztów jest dzielona między członków wspólnoty w zależności od ogrzewanej objętości ich mieszkań – z przepisami dyrektywy 2006/32 i 2012/27 zobowiązujących państwa członkowskie do zapewnienia, w danych okolicznościach, że rozliczenie energii przeznaczonej dla odbiorców końcowych jest dokonywane „w oparciu o rzeczywiste zużycie”.

5. W niniejszej opinii wyjaśnię powody, dla których, moim zdaniem, dyrektywy 2011/83, 2006/32 i 2012/27 nie stoją na przeszkodzie takiemu uregulowaniu krajowemu.

2 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniająca dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylająca dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (Dz.U. 2011, L 304, s. 64).

3 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie efektywności końcowego wykorzystania energii i usług energetycznych oraz uchylająca dyrektywę Rady 93/76/EWG (Dz.U. 2006, L 114, s. 64).

4 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 października 2012 r. w sprawie efektywności energetycznej, zmiany dyrektyw 2009/125/WE i 2010/30/UE oraz uchylenia dyrektyw 2004/8/WE i 2006/32/WE (Dz.U. 2012, L 315, s. 1).

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

1. Prawo konsumenckie

6. Artykuł 3 dyrektywy 2011/83, zatytułowany „Zakres stosowania”, stanowi:

„1. Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do każdej umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, na warunkach i w zakresie określonym w jej przepisach. Ma ona zastosowanie również do umów, których przedmiotem jest dostarczanie wody, gazu, energii elektrycznej lub dostarczanie centralnego ogrzewania, w tym również przez dostawców publicznych, w zakresie, w jakim towary te dostarczane są na podstawie umowy.

[...]

5. Niniejsza dyrektywa nie może wpływać na krajowe ogólne prawo umów, między innymi, na przepisy dotyczące ważności, zawierania lub skutków umowy, w zakresie, w jakim aspekty ogólnego prawa umów nie są regulowane w niniejszej dyrektywie.

[...]”.

7. Artykuł 27 tej dyrektywy, zatytułowany „Niezamówione świadczenia”, stanowi:

„Konsument jest zwolniony z obowiązku jakiegokolwiek zapłaty w przypadkach niezamówionego dostarczania towarów, wody, gazu, energii elektrycznej, dostarczania centralnego ogrzewania lub dostarczania treści cyfrowych, lub niezamówionego świadczenia usług, zakazanych na mocy art. 5 ust. 5 i pkt 29 załącznika I do dyrektywy 2005/29/WE⁵. W takich przypadkach brak odpowiedzi konsumenta na takie niezamówione dostarczanie towarów lub takie niezamówione świadczenie usług, nie stanowi zgody”.

8. Załącznik I do dyrektywy 2005/29, zatytułowany „Praktyki handlowe uznawane za nieuczciwe w każdych okolicznościach”, wymienia w pkt 29 „[ż]ądanie natychmiastowej lub odroczonej zapłaty za produkty bądź zwrotu lub przechowania produktów, które zostały dostarczone przez przedsiębiorcę, ale nie zostały zamówione przez konsumenta (dostawa niezamówiona) [...]”.

2. Dyrektywy dotyczące efektywności energetycznej

9. Dyrektywa 2006/32 została zastąpiona, od dnia 5 czerwca 2014 r., dyrektywą 2012/27⁶. Niemniej, biorąc pod uwagę okresy, w których zaistniały okoliczności faktyczne rozpatrywane w postępowaniach głównych, obydwie te dyrektywy mają do nich zastosowanie.

5 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 maja 2005 r. dotycząca nieuczciwych praktyk handlowych stosowanych przez przedsiębiorstwa wobec konsumentów na rynku wewnętrznym oraz zmieniająca dyrektywę Rady 84/450/EWG, dyrektywy 97/7/WE, 98/27/WE i 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz rozporządzenie (WE) nr 2006/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady (dyrektywa o nieuczciwych praktykach handlowych) (Dz.U. 2005, L 149, s. 22).

6 Z zastrzeżeniem wyjątków niemających znaczenia dla niniejszych spraw. Zobacz art. 27 ust. 1 i art. 28 ust. 1 dyrektywy 2012/27.

10. Artykuł 13 dyrektywy 2006/32, zatytułowany „Pomiary przy pomocy liczników oraz przejrzystość informacji w rachunkach zużycia energii”, stanowi:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, by na tyle, na ile jest to technicznie wykonalne, uzasadnione finansowo i proporcjonalne do potencjalnych oszczędności energii, odbiorcy końcowi energii elektrycznej, gazu, centralnego ogrzewania lub chłodzenia oraz ciepłej wody użytkowej mieli możliwość nabycia po konkurencyjnych cenach indywidualnych liczników, które dokładnie oddają rzeczywiste zużycie energii przez odbiorcę końcowego i informują o rzeczywistym czasie korzystania z energii.

W przypadku wymiany liczników powinno się zagwarantować możliwość nabycia liczników indywidualnych po konkurencyjnych cenach, chyba że jest to technicznie niewykonalne lub nieopłacalne w stosunku do szacowanych potencjalnych oszczędności w perspektywie długoterminowej. W przypadku podłączania nowych liczników w nowych budynkach lub przy wykonaniu ważniejszych renowacji budynków, zgodnie z dyrektywą 2002/91/WE^[7], powinno się zawsze zagwarantować możliwość nabycia indywidualnych liczników po konkurencyjnych cenach.

2. Państwa członkowskie zapewniają, by w odpowiednich przypadkach rachunki wystawiane przez dystrybutorów energii, operatorów systemu dystrybucji i przedsiębiorstwa prowadzące detaliczną sprzedaż energii opierały się na rzeczywistym zużyciu energii i były sformułowane w sposób jasny i zrozumiały. [...]

[...]”.

11. W art. 9 ust. 1 dyrektywy 2012/27, zatytułowanym „Opomiarowanie”, ujęto brzmienie art. 13 ust. 1 dyrektywy 2006/32. Artykuł 9 ust. 3 stanowi:

„W przypadku gdy energia cieplna i chłodnicza lub ciepła woda są dostarczane do budynku z sieci ciepłowniczej lub z centralnego źródła obsługującego większą liczbę budynków, na wymienniku ciepła lub na granicy dostawy zostaje zamontowany licznik energii cieplnej lub ciepłej wody.

W budynkach wielomieszkaniowych i wielofunkcyjnych z własnym źródłem centralnego ogrzewania/chłodzenia lub zaopatrywanych z sieci ciepłowniczej lub z centralnego źródła obsługującego większą liczbę budynków do dnia 31 grudnia 2016 r. zostaną zamontowane – tam, gdzie jest to technicznie wykonalne i opłacalne – również liczniki zużycia indywidualnego do pomiaru zużycia energii cieplnej lub chłodniczej lub ciepłej wody dostarczanej do każdego lokalu. W przypadku gdy zastosowanie indywidualnych liczników nie jest technicznie wykonalne lub nie jest opłacalne, do pomiarów zużycia energii cieplnej na każdym grzejniku stosowane są indywidualne podzielniki kosztów ciepła, chyba że dane państwo członkowskie wykaże, że montaż takich podzielników kosztów ciepła nie byłby opłacalny. W takich przypadkach można rozważyć alternatywne opłacalne sposoby pomiaru zużycia energii cieplnej.

W przypadku gdy przeważającym rodzajem zabudowy są budynki wielomieszkaniowe, które zaopatrywane są z systemu ciepłowniczego lub chłodniczego lub które posiadają własne wspólne systemy ogrzewania lub chłodzenia obsługujące takie budynki, państwa członkowskie mogą wprowadzić przejrzyste zasady podziału kosztów zużycia energii cieplnej lub ciepłej wody w takich budynkach, aby zapewnić przejrzystość i dokładność rozliczania indywidualnego zużycia. W stosownych przypadkach zasady takie obejmują wytyczne w sprawie sposobu podziału kosztów energii cieplnej lub ciepłej wody, jak następuje:

a) ciepła woda na potrzeby bytowe;

⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie charakterystyki energetycznej budynków (Dz.U. 2003, L 1, s. 65).

- b) straty energii cieplnej w instalacji w budynku oraz energia ciepła do celów ogrzewania powierzchni wspólnych (jeżeli klatki schodowe i korytarze są wyposażone w grzejniki);
- c) energia ciepła do celów ogrzewania mieszkań”.

12. Artykuł 10 dyrektywy 2012/27, zatytułowany „Informacje o rozliczeniach”, stanowi w ust. 1:

„W przypadku gdy odbiorcy końcowi nie mają inteligentnych liczników, o których mowa w dyrektywach 2009/72/WE^[8] i 2009/73/WE^[9], państwa członkowskie zapewnią, w terminie do dnia 31 grudnia 2014 r., by informacje o rozliczeniach były dokładne oraz oparte na rzeczywistym zużyciu, zgodnie z pkt 1.1 załącznika VII, w odniesieniu do wszystkich sektorów objętych zakresem niniejszej dyrektywy, w tym dystrybutorów energii, operatorów systemów dystrybucyjnych oraz przedsiębiorstw prowadzących detaliczną sprzedaż energii, w przypadkach gdy jest to technicznie możliwe i ekonomicznie uzasadnione.

[...]”.

13. Punkt 1.1 załącznika VII do dyrektywy 2012/27, zatytułowany „Rozliczenia na podstawie rzeczywistego zużycia”, stanowi:

„Aby umożliwić odbiorcom końcowym regulowanie własnego zużycia energii, co najmniej raz w roku należy dokonać rozliczenia na podstawie rzeczywistego zużycia [...]”.

B. Prawo bułgarskie

14. Artykuł 133 ust. 2 zakonu za energetikata (ustawy prawo energetyczne)¹⁰ stanowi, że „[p]rzyłączenie instalacji odbiorców w budynku, w którym jest wspólnota, odbywa się za pisemną zgodą członków wspólnoty, którzy posiadają co najmniej dwie trzecie własności budynku”.

15. Artykuł 142 ust. 2 tej ustawy przewiduje, że „[e]nergia ciepła przeznaczona do ogrzewania budynku, w którym jest wspólnota, dzieli się na ciepło pochodzące z instalacji wewnętrznych, energię ciepłą przeznaczoną dla ogrzewania części wspólnych i energię ciepłą przeznaczoną do ogrzewania poszczególnych lokali”.

16. Artykuł 149a ust. 1 wspomnianej ustawy stanowi, że „[o]dbiorcy energii cieplnej w budynku, w którym jest wspólnota, mogą kupować energię ciepłą od dostawcy wybranego za pisemną zgodą członków wspólnoty, którzy posiadają co najmniej dwie trzecie własności budynku”.

17. Artykuł 149b tej samej ustawy określa treść pisemnej umowy przewidzianej w przypadku sprzedaży energii cieplnej przez dostawcę na rzecz odbiorców zamieszkałych w budynku, w którym jest wspólnota.

8 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej i uchylająca dyrektywę 2003/54/WE (Dz.U. 2009, L 211, s. 55).

9 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 lipca 2009 r. dotycząca wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego i uchylająca dyrektywę 2003/55/WE (Dz.U. 2009, L 211, s. 94).

10 DV nr 107 z dnia 9 grudnia 2003 r.

18. Zgodnie z art. 153 ust. 1, 2 i 6 ustawy prawo energetyczne:

„1. Wszyscy właściciele i posiadacze prawa rzeczowego do korzystania z lokalu w budynku, w którym jest wspólnota, przyłączonym do podstacji abonenckiej lub do jej samodzielnej części są odbiorcami energii cieplnej i są zobowiązani do zainstalowania urządzeń do rozdziału zużycia energii cieplnej, o których mowa w art. 140 ust. 1 pkt 2, na źródłach ciepła znajdujących się w ich lokalu i do uiszczania kosztów związanych ze zużyciem energii cieplnej, zgodnie z warunkami określonymi we właściwym zarządzeniu, o którym mowa w art. 36 ust. 3.

2. W przypadku gdy członkowie wspólnoty, którzy posiadają co najmniej dwie trzecie własności budynku i są podłączeni do podstacji abonenckiej lub do jej samodzielnej części, nie chcą być odbiorcami energii cieplnej przeznaczonej do ogrzewania lub podgrzewania ciepłej wody, mają oni obowiązek zgłoszenia tego na piśmie w przedsiębiorstwie przesyłu energii cieplnej oraz złożenia wniosku o zaprzestanie dostaw energii cieplnej przeznaczonej do ogrzewania lub podgrzewania ciepłej wody do tej podstacji abonenckiej lub do jej samodzielnej części.

[...]

6. Odbiorcy zamieszkali w budynku, w którym jest wspólnota, którzy odetną zasilanie w energię cieplną od źródeł ciepła znajdujących się w ich lokalu, pozostają odbiorcami energii cieplnej w odniesieniu do ciepła wyemitowanego przez instalację wewnętrzną oraz źródła ciepła zlokalizowane w częściach wspólnych budynku”.

19. Naredba za toplosnabdyavaneto (rozporządzenie w sprawie centralnego ogrzewania) nr 16-334 z dnia 6 kwietnia 2007 r. ustanawia zasady i warunki techniczne dotyczące centralnego ogrzewania, zarządzania operacyjnego systemem grzewczym, podłączenia producentów i odbiorców do sieci ciepłowniczej, dystrybucji, zawieszenia i odłączenia od centralnego ogrzewania.

20. Z art. 61 ust. 1 tego rozporządzenia wynika, że w przypadku budynków, w których jest wspólnota, należy dokonać podziału zużycia energii cieplnej między członków wspólnoty/odbiorców energii elektrycznej zgodnie z zasadami przewidzianymi w metodologii zawartej w załączniku do tego rozporządzenia (zwanej dalej „metodologią określoną w rozporządzeniu w sprawie centralnego ogrzewania”).

21. Punkt 6.1.3 metodologii określonej w rozporządzeniu w sprawie centralnego ogrzewania stanowi, że „[i]lość energii cieplnej [...] wyemitowanej przez instalację wewnętrzną zostaje rozdzielona proporcjonalnie do objętości ogrzewanych lokali, zgodnie z projektem budowlanym”.

III. Postępowania główne i pytania prejudycjalne

A. Sprawa C-708/17

22. Nikolina Stefanova Dimitrova jest właścicielką mieszkania w budynku, w którym jest wspólnota, położonym w mieście Płowdiw (Bułgaria). Budynek ten jest wyposażony w wewnętrzną instalację ogrzewania i ciepłej wody¹¹ przyłączoną do sieci centralnego ogrzewania¹². Poprzez tę sieć EVN dostarcza do tego budynku energię cieplną przeznaczoną do ogrzewania i podgrzewania ciepłej wody sanitarnej.

¹¹ Mianowicie przewody i urządzenia do dystrybucji i dostarczania energii cieplnej, w tym pionowe rury ogrzewania przechodzące przez każde mieszkanie.

¹² W niniejszej opinii pojęcie „energii cieplnej” i „ciepła” będą synonimami, podobnie jak pojęcia „sieci centralnego ogrzewania” i „sieci ciepłowniczej”.

23. Osobna spółka odpowiedzialna za pomiar i rozdział, pomiędzy poszczególnych członków wspólnoty, zużycia energii cieplnej w tym budynku wyliczyła, że na lokal N.S. Dimitrovej, zgodnie z metodologią określoną w rozporządzeniu w sprawie centralnego ogrzewania, przypada zużycie o wartości 266,25 BGN (lewów bułgarskich) (około 136 EUR) za okres od dnia 1 listopada 2012 r. do dnia 30 kwietnia 2015 r.

24. Ponieważ N.S. Dimitrova nie uregulowała tej kwoty, w dniu 12 lipca 2016 r. EVN wniosła o wydanie nakazu zapłaty przed Rayonen sad Asenovgrad (sądem rejonowym w Asenowgradzie), a ów sąd uwzględnił ten wniosek.

25. Nikolina Stefanova Dimitrova wniosła sprzeciw wobec tego nakazu. EVN wniosła wówczas do tego samego sądu powództwo o ustalenie istnienia swojej wierzytelności, a także o nakazanie zainteresowanej zapłaty odsetek za opóźnienie oraz odsetek ustawowych. W tym zakresie N.S. Dimitrova kwestionuje przedmiotową wierzytelność. Twierdzi ona w szczególności, że pomiędzy nią a EVN nie ma żadnego stosunku zobowiązaniowego. N.S. Dimitrova kwestionuje również wystawiane jej faktury na tej podstawie, że nie odzwierciedlają one rzeczywistego zużycia przez nią energii cieplnej – wbrew temu, co stanowi art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32.

26. W tych okolicznościach Rayonen sad Asenovgrad (sąd rejonowy w Asenowgradzie) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Czy art. 13 ust. 2 dyrektywy [2006/32] dopuszcza, aby przedsiębiorstwo dostarczające energię ciepłą dochodziło wartości zużytej energii cieplnej – emitowanej z wewnętrznej instalacji ogrzewania i ciepłej wody – proporcjonalnie do ocieplanej objętości lokali określonej w projekcie budowlanym, bez względu na faktycznie przesłaną do lokalu ilość energii cieplnej?
- 2) Czy art. 27 dyrektywy [2011/83] dopuszcza krajowe uregulowanie prawne, które zobowiązuje odbiorców – będących właścicielami mieszkań w budynkach, w których jest wspólnota, którzy zaprzestali korzystania z energii cieplnej, usuwając urządzenia grzewcze ze swych mieszkań lub wzywając pracowników przedsiębiorstwa ciepłowniczego do zablokowania technicznej możliwości emitowania energii przez urządzenie ciepłe – do opłacenia wartości niezamówionej, lecz dostarczonej, energii cieplnej emitowanej z wewnętrznej instalacji ogrzewania i ciepłej wody w budynku?
- 3) Czy takie krajowe uregulowanie prawne skutkuje ustanowieniem nieuczciwej praktyki handlowej w rozumieniu dyrektywy [2005/29]?”.

B. Sprawa C-725/17

27. Mitko Simeonov Dimitrov jest właścicielem mieszkania w budynku, w którym jest wspólnota, położonym w mieście Sofia (Bułgaria). Budynek ten jest wyposażony w wewnętrzną instalację ogrzewania i ciepłej wody przyłączoną do sieci centralnego ogrzewania. Poprzez tę sieć Toplofikatsia Sofia dostarcza do tego budynku energię ciepłą przeznaczoną do ogrzewania i podgrzewania ciepłej wody sanitarnej.

28. Toplofikatsia Sofia pozwała M.S. Dimitrova przed Sofijski rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii) w celu ustalenia istnienia wierzytelności odpowiadającej dostarczonemu ciepłu za okres od 1 maja 2014 r. do 30 kwietnia 2016 r., a także kosztom spółki „Termokomplekt” OOD, która dokonała pomiaru i rozdziału zużycia energii cieplnej w budynku. W tym zakresie M.S. Dimitrov podnosi, że nie istnieje stosunek zobowiązaniowy między nim a Toplofikatsia Sofia, ponieważ nie podpisali umowy w formie pisemnej, a nie korzysta on w swoim mieszkaniu z centralnego ogrzewania.

29. W tych okolicznościach Sofijski rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

- „1) Jeśli dyrektywa [2011/83] faktycznie wyłącza zastosowanie uregulowań tradycyjnego prawa umów odnoszących się do zawierania umów, to czy wyłącza ona zastosowanie uregulowania dotyczącego tego przewidzianego ustawowo bardzo nietypowego przypadku powstania stosunku umownego?
- 2) Jeśli dyrektywa 2011/83 nie wyłącza zastosowania uregulowania krajowego w tej sytuacji, czy jest to umowa w rozumieniu art. 5 dyrektywy, czy też innego rodzaju stosunek prawny? Bez względu na to, czy jest to umowa, czy wspomniana dyrektywa ma zastosowanie w niniejszym wypadku?
- 3) Czy taki rodzaj umów zawartych de facto jest regulowany dyrektywą [2011/83] niezależnie od chwili ich zawarcia, czy też ma ona zastosowanie wyłącznie w odniesieniu do nowo nabytych mieszkań lub ściślej – nowo wybudowanych mieszkań (przez co należy rozumieć przyłączenia na podstawie żądań połączenia z siecią ciepłowniczą)?
- 4) Jeśli dyrektywa 2011/83 ma zastosowanie, to czy uregulowanie krajowe narusza art. 5 ust. 1 lit. f) w związku z art. 5 ust. 2 [tej dyrektywy] regulujące prawo lub zasadniczą możliwość rozwiązania stosunku prawnego?
- 5) W konsekwencji, jeśli nastąpi zawarcie umowy, czy powinna ona mieć określoną formę, oraz jaki powinien być zakres informacji, które należy przedstawić odbiorcy (rozumianemu jako indywidualny właściciel mieszkania, a nie jako wspólnota)? Czy brak informacji przedstawionej we właściwym czasie i w dostępny sposób wywiera wpływ na powstanie stosunku prawnego?
- 6) Czy niezbędne jest wyraźne żądanie – wyrażona formalnie wola odbiorcy, by stał się on stroną takiego stosunku prawnego?
- 7) Jeśli zawarto umowę, nieformalną lub formalną, to czy ogrzewanie wspólnych części budynku (w tym klatki schodowej) stanowi część przedmiotu transakcji, oraz czy odbiorca zamówił usługę w tej części, gdy nie ma jego wyraźnego żądania w tym względzie ani nawet żądania całej wspólnoty (na przykład w wypadku zdemontowanych grzejników, co jest częstą sytuacją – a biegli nie wskazują na istnienie urządzeń grzewczych we wspólnych częściach budynku)?
- 8) W świetle powyższych wskazań, czy dla celów stwierdzenia, że właściciel jest odbiorcą, który zażądał ogrzewania wspólnych części budynku, ma znaczenie (wywiera odmienne skutki) okoliczność, że wstrzymał on dostarczanie ciepła do jego osobistego mieszkania?”.

IV. Postępowanie przed Trybunałem

30. Postanowienia odsyłające przyjęto w dniu 6 grudnia 2017 r. (C-708/17) i w dniu 5 grudnia 2017 r. (C-725/17). Wpłynęły one do Trybunału, odpowiednio, w dniach 19 i 27 tego samego miesiąca.

31. Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 8 lutego 2018 r. sprawy C-708/17 i C-725/17 zostały połączone, ze względu na istniejące między nimi powiązanie, do celów pisemnego i ustnego etapu postępowania oraz wydania wyroku.

32. Spółka EVN, Toplofikatsia Sofia, N.S. Dimitrova, rząd litewski i Komisja Europejska przedstawiły Trybunałowi uwagi na piśmie. Z wyjątkiem rządu litewskiego, te same strony były reprezentowane na rozprawie, która odbyła się w dniu 12 grudnia 2018 r.

V. Ocena

A. W przedmiocie właściwości Trybunału i dopuszczalności pytań prejudycjalnych

33. EVN podnosi, że Trybunał nie jest właściwy do udzielenia odpowiedzi na trzecie pytanie prejudycjalne zadane przez Rayonen sad Asenovgrad (sąd rejonowy w Asenowgradzie) w sprawie C-708/17. Poprzez to pytanie sąd ten zwraca się bowiem do Trybunału nie o dokonanie wykładni prawa Unii, lecz o stwierdzenie istnienia nieuczciwej praktyki handlowej, co należy do właściwości instytucji krajowych.

34. Nie podzielam tego stanowiska. Moim zdaniem nic nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy zwrócił się do Trybunału w ramach odesłania prejudycjalnego o wydanie orzeczenia w przedmiocie kwalifikacji danej sytuacji faktycznej jako nieuczciwej praktyki handlowej w rozumieniu dyrektywy 2005/29 w zakresie, w jakim Trybunał dokonuje ustalenia i oceny niezbędnych okoliczności faktycznych. Tymczasem kwalifikacja w świetle prawa Unii ustalonych przez sąd krajowy okoliczności faktycznych wymaga dokonania wykładni tego prawa, do czego właściwy jest Trybunał w ramach procedury przewidzianej w art. 267 TFUE¹³.

35. EVN kwestionuje ponadto dopuszczalność wszystkich pytań prejudycjalnych przedstawionych przez Sofijski rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii) w sprawie C-725/17. Zdaniem tej spółki sąd ten nie sformułował pytań, w przedmiocie którego Trybunał mógłby się wypowiedzieć. Sąd ten nie przedstawił także wyjaśnień dotyczących powodów, które skłoniły go do zadania pytań o zakres przepisów prawa Unii, o których wykładnię wnosi, lub o związek, jaki dostrzega między tymi przepisami a ustawodawstwem krajowym mającym zastosowanie w zawiśłym przed nim sporze.

36. W mojej ocenie również ten argument należy oddalić. Pytania Sofijski rayonen sad (sądu rejonowego w Sofii) dotyczą zasadniczo wykładni dyrektywy 2011/83. W postanowieniu odsyłającym sąd ten wskazał powody, dla których dyrektywa ta ma znaczenie dla toczącego się przed nim postępowania, i wyjaśnił, że ma wątpliwości co do zgodności przepisów ustawy prawo energetyczne, w szczególności, z art. 27 wspomnianej dyrektywy. Pytania te spełniają zatem wymogi mające zastosowanie w zakresie dopuszczalności¹⁴.

B. Co do istoty

1. Uwagi wprowadzające

37. Niniejsze sprawy dotyczą zasadniczo podziału kosztów ogrzewania w budynkach, w których jest wspólnota, zasilanych z sieci centralnego ogrzewania¹⁵.

¹³ Zobacz podobnie wyrok z dnia 20 grudnia 2017 r., Asociación Profesional Elite Taxi (C-434/15, EU:C:2017:981, pkt 20 i przytoczone tam orzecznictwo). Mając to na uwadze, moim zdaniem, pytanie to należy rozpatrywać łącznie z pytaniami dotyczącymi dyrektywy 2011/83 (zob. przypis 36 niniejszej opinii).

¹⁴ Wymogi te wymieniono w szczególności w art. 94 regulaminu postępowania przed Trybunałem.

¹⁵ Jak przewiduje motyw 25 dyrektywy 2011/83, centralne ogrzewanie odnosi się do dostarczania ciepła, między innymi w postaci pary lub gorącej wody, z centralnego źródła produkcji, poprzez system przesyłu i dystrybucji, do większej liczby budynków na potrzeby ogrzewania.

38. Nikolina Stefanova Dimitrova i Mitko Simeonov Dimitrov są właścicielami mieszkań będących częścią takich budynków. Spółki będące powodami w postępowaniu głównym, EVN i Toplofikatsia Sofia, są dystrybutorami energii¹⁶ dostarczającymi do tych budynków, poprzez sieci ciepłownicze, do których budynki są przyłączone, energię ciepłą do ogrzewania i ciepłą wodę sanitarną. Energia ta jest dystrybuowana w tych budynkach za pomocą wewnętrznej instalacji ogrzewania i ciepłej wody, składającej się z podstacji abonenckiej¹⁷ oraz zespołu przewodów i instalacji dystrybucyjnych, w tym pionowych rur ogrzewania przechodzących przez każde mieszkanie.

39. Dostawa energii cieplnej do ogrzewania oraz ciepłej wody sanitarnej jest w Bułgarii regulowana ustawą prawo energetyczne i rozporządzeniem w sprawie centralnego ogrzewania. Przepisy te przewidują, że w przypadku gdy budynek jest zasilany siecią ciepłowniczą, każdy z członków wspólnoty, którego mieszkanie jest przyłączone do wewnętrznej instalacji ogrzewania i ciepłej wody, jest zobowiązany do ponoszenia kosztów związanych z energią ciepłą dostarczaną do tego budynku¹⁸.

40. W tym względzie rzucone przepisy stanowią, że koszty te są rozdzielane między członków wspólnoty, z rozróżnieniem energii cieplnej wykorzystywanej jako ciepła woda sanitarna od energii przeznaczonej do ogrzewania, przy czym ta ostatnia energia sama dzieli się na ciepło wyemitowane przez instalację wewnętrzną (a mianowicie odpowiadające stratom ciepła w wewnętrznej sieci dystrybucji), ciepło wykorzystywane do ogrzewania części wspólnych (klatki schodowej, korytarzy wejściowych, wspólnych piwnic itd.) i ciepło wykorzystywane do ogrzewania poszczególnych lokali¹⁹. Podczas gdy ogrzewanie i ciepła woda używane w poszczególnych lokalach są fakturowane według rzeczywistego zużycia w każdym z lokali, ciepło wyemitowane przez instalację wewnętrzną i ciepło wykorzystywane do ogrzewania części wspólnych są rozdzielane pomiędzy członków wspólnoty w zależności od określonej w projekcie budowlanym budynku ogrzewanej objętości ich mieszkań²⁰.

41. Nikolina Stefanova Dimitrova i Mitko Simeonov Dimitrov nie korzystają w swoich mieszkaniach ze zbiorczego ogrzewania ani z ciepłej wody sanitarnej i kwestionują w związku z tym zobowiązanie ich do ponoszenia kosztów ogrzewania wykorzystywanego w budynku, w szczególności kosztów odpowiadających ciepłu wyemitowanemu przez instalację wewnętrzną²¹. Podnoszą oni w tym względzie, że przepisy ustawy prawo energetyczne są niezgodne z prawem konsumenckim Unii (część 2).

42. Ponadto N.S. Dimitrova kwestionuje regułę dotyczącą podziału kosztów ciepła wyemitowanego przez instalację wewnętrzną, o której mowa w rozporządzeniu w sprawie centralnego ogrzewania, która to reguła jest oparta na kryterium ogrzewanej objętości każdego mieszkania, a nie bierze pod uwagę ilości energii faktycznie zużytej przez każdego członka wspólnoty, wbrew wymogom nałożonym przez przepisy Unii w dziedzinie efektywności energetycznej (część 3).

16 W rozumieniu art. 2 pkt 20 dyrektywy 2012/27.

17 Podstacja ta obejmuje wymiennik, gdzie jest dokonywany transfer energii pomiędzy siecią ciepłowniczą a siecią dystrybucji wewnętrzną w budynku (zob. art. 135 ust. 1 ustawy prawo energetyczne). Odpowiada ona granicy dostawy ciepła przez dystrybutorów i jest wyposażona w licznik pozwalający na określenie ilości ciepła dostarczonego do budynku. Z postanowienia odsyłającego w sprawie C-725/17 wynika jednak, że budynek, którego dotyczy tamta sprawa, jest bardzo wysoki i posiada dwie pętle dystrybucji, z których każda korzysta z podstacji abonenckiej.

18 Zobacz art. 153 ust. 1 ustawy prawo energetyczne.

19 Zobacz art. 140a i art. 142 ust. 2 ustawy prawo energetyczne.

20 Zobacz pkt 6.1.3 metodologii określonej w rozporządzeniu w sprawie centralnego ogrzewania.

21 Jest bezsporne, że sprawa C-708/17 dotyczy wyłącznie energii cieplnej wyemitowanej przez instalację wewnętrzną. W tym względzie przedstawiciel N.S. Dimitrovej wskazał podczas rozprawy, że omawiane mieszkanie jest obecnie niezajmowane, a wspólne części budynku nie są ogrzewane. Postanowienie odsyłające opiera się również na założeniu, że N.S. Dimitrova miała zdemontować swe grzejniki. Jej przedstawiciel wskazał jednak, że są one na miejscu i są zdadne do użytku. W każdym razie ten szczegół nie ma moim zdaniem wpływu na wnioskowaną wykładnię. Jest to mniej jasne w wypadku M.S. Dimitrova. Postanowienie odsyłające w sprawie C-725/17 wskazuje, że nie korzysta on w swoim mieszkaniu z ogrzewania, lecz pewna ilość ciepła została na niego z tego tytułu zafakturowana. Postanowienie to odnosi się także do ciepła wyemitowanego przez instalację wewnętrzną. Wspomina ono również o grzejnikach zainstalowanych we wspólnych częściach budynku, pomimo że pytanie siódme w tej sprawie opiera się na założeniu, że ich tam nie ma.

43. Pragnę uściślić, że nie są to wcale pojedyncze przypadki wszczętych spraw. Kwestia współdzielenia kosztów ogrzewania przez członków wspólnoty, którzy z niego zrezygnowali w swoich mieszkaniach, zgodnie z informacjami zawartymi w postanowieniach odsyłających, a także z tymi, które podały strony, jest przedmiotem masowych sporów przed sądami bułgarskimi. Spory te wynikają z prawdziwego kryzysu społecznego związanego z ceną energii w Bułgarii. Znacząca część nieruchomości bułgarskich to źle ocieplone budynki, zbudowane przed 1989 r., w czasie kiedy cena energii była pod ścisłą kontrolą państwa. Od tego czasu, zgodnie ze statystykami przedstawionymi przez Komisję, cena ta wzrosła w tym państwie członkowskim 25 razy, na tyle, że centralne ogrzewanie stało się dla wielu gospodarstw domowych niedostępne.

2. *W przedmiocie dyrektywy 2011/83 (pytania drugie i trzecie w sprawie C-708/17 i wszystkie pytania w sprawie C-725/17)*

44. Pytania drugie i trzecie w sprawie C-708/17 oraz wszystkie pytania w sprawie C-725/17 dotyczą zasadniczo zgodności przepisów ustawy prawo energetyczne regulującej dostawę energii cieplnej do budynków, w których jest wspólnota, z prawem konsumenckim Unii. Przepisy te można streścić w sposób niżej opisany.

45. Przyłączenie wewnętrznej instalacji budynku, w którym jest wspólnota, do sieci ciepłowniczej wymaga pisemnej zgody członków wspólnoty, którzy posiadają co najmniej dwie trzecie własności danego budynku²². Przyłączenie to wiąże się z zawarciem umowy²³, a dostarczanie energii cieplnej do budynku podlega warunkom ogólnym²⁴.

46. Na wypadek przyłączenia budynku do sieci ciepłowniczej, art. 153 ust. 1 ustawy prawo energetyczne stanowi, że wszyscy właściciele (lub posiadacze prawa rzeczowego związanego z użytkowaniem lub uprawnieni do używania) poszczególnych lokali przyłączonych do instalacji wewnętrznej są odbiorcami energii cieplnej. W tym charakterze są oni zobowiązani do współdzielenia kosztów energii cieplnej wykorzystywanej w nieruchomości, na warunkach i na zasadach określonych w rozporządzeniu w sprawie centralnego ogrzewania. Jest tak również w przypadku takich właścicieli jak N.S. Dimitrova i M.S. Dimitrow, którzy nie należeli do wspólnoty w momencie podejmowania uchwały o przyłączeniu budynku.

47. Każdy członek wspólnoty może zdecydować o niewykorzystywaniu w swoim mieszkaniu dostarczonej w ten sposób energii cieplnej, zakręcając swoje grzejniki²⁵. Natomiast zgodnie z art. 153 ust. 6 ustawy prawo energetyczne członkowie wspólnoty, którzy zrezygnowali z ogrzewania w swoich mieszkaniach, nadal są zobowiązani do uiszczania części kosztów ogrzewania budynku, to znaczy kosztów odpowiadających ciepłu wyemitowanemu przez instalację wewnętrzną oraz temu, które wykorzystywane jest do ogrzewania części wspólnych. Sytuacja taka ma miejsce aż do chwili likwidacji przyłączenia tej nieruchomości do sieci ciepłowniczej (pociągającej za sobą rozwiązanie umowy o dostawę centralnego ogrzewania), która także wymaga pisemnej zgody członków wspólnoty, którzy posiadają co najmniej dwie trzecie własności danego budynku²⁶. Jest bezsporne, że uchwały takiej nie podjęli członkowie wspólnot budynków będących przedmiotem spraw w postępowaniach głównych.

22 Artykuł 133 ust. 2 ustawy prawo energetyczne.

23 Zobacz art. 149a i 149b ustawy prawo energetyczne. Przepisy te przewidują, że zakup energii cieplnej, postanowiony przez członków wspólnoty, prowadzi do zawarcia umowy w formie pisemnej z dostawcą, który w moim rozumieniu albo jest sam dystrybutorem energii cieplnej, jak to wydaje się mieć miejsce w sprawach przed sądami krajowymi (EVN w Płowdiwie i Toplofikatsia Sofia w Sofii), albo jest przedsiębiorstwem trzecim, które to przedsiębiorstwo samo zawarło z tym dystrybutorem umowę o dostawę energii.

24 Artykuł 150 ustawy prawo energetyczne. Takie warunki ogólne są określane przez dystrybutorów, zatwierdzane przez komisję administracyjną i powinny zostać opublikowane w co najmniej jednym dzienniku krajowym i w co najmniej jednym dzienniku lokalnym.

25 A nawet stosując bardziej radykalne rozwiązanie polegające na usunięciu grzejników.

26 Artykuł 153 ust. 2 i 3 ustawy prawo energetyczne.

48. Nikolina Stefanova Dimitrova i Mitko Simeonov Dimitrov, podobnie jak sądy odsyłające, są zdania, że sytuacja taka jest niezgodna z prawem konsumenckim Unii, a w szczególności z art. 27 dyrektywy 2011/83. W szczególności uważają oni, że ustawa prawo energetyczne narzuca członkom wspólnoty, którzy nie korzystają z centralnego ogrzewania w swoich mieszkaniach, „niezamówione dostarczanie” tego ogrzewania w rozumieniu tego przepisu. Wspomniany przepis ustanawia zaś w tej kwestii umowny środek ochrony (*remedy*): w obliczu takiej dostawy konsument „jest zwolniony z obowiązku jakiegokolwiek zapłaty”. N.S. Dimitrova i M.S. Dimitrov nie mają zatem obowiązku współdzielenia kosztów ogrzewania w swoich budynkach.

49. Zarzuty N.S. Dimitrovej i M.S. Dimitrova skupiają się na art. 153 ust. 1 i 6 ustawy prawo energetyczne. Po pierwsze, chodzi o to, że zgodnie z pierwszym ustępem tego przepisu obowiązek współdzielenia przez każdego z członków wspólnoty kosztów zbiorczych ogrzewania i ciepłej wody nie wynika z zawarcia umowy pomiędzy członkiem wspólnoty a dystrybutorem, lecz z samego faktu bycia właścicielem mieszkania przyłączonego do instalacji wewnętrznej. W szczególności właściciele, którzy nie byli członkami wspólnoty w czasie, gdy podjęto uchwałę o przyłączeniu budynku do sieci ciepła, nigdy nie „zamawiali” centralnego ogrzewania. Po drugie, kwestionują oni to, że ustęp drugi tego przepisu nakłada na członków wspólnoty, którzy zakręcili lub usunęli grzejniki w swoich mieszkaniach, obowiązek współdzielenia kosztów ogrzewania nieruchomości, podczas gdy działania takie wyraźnie wskazują na ich zamiar rezygnacji z centralnego ogrzewania.

50. Biorąc powyższe pod uwagę, aby udzielić sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi na pytania prejudycjalne, należy moim zdaniem połączyć w jedno pytanie i przeformułować pytania drugie i trzecie w sprawie C-708/17, jak również wszystkie pytania w sprawie C-725/17 – chodzi o zbadanie, czy dyrektywa 2011/83 stoi na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu, które stanowi, że w budynkach, w których jest wspólnota, zasilanych z sieci ciepłowniczej członkowie wspólnoty są zobowiązani do współdzielenia kosztów ogrzewania budynku, mimo że każdy z nich z osobna nie zamawiał ogrzewania i nawet jeżeli nie korzystają oni z niego w swoich mieszkaniach.

51. Przed wypowiedzeniem się w tej kwestii należałoby, co do zasady, ustalić, czy dyrektywa 2011/83 ma zastosowanie w postępowaniach głównych²⁷. W tym względzie przypominam, że zgodnie z art. 3 ust. 1 tej dyrektywy stosuje się ją, na warunkach i w zakresie przewidzianym w jej przepisach, do „każdej umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem”, w tym „umów, których przedmiotem jest dostarczanie wody, gazu, energii elektrycznej lub dostarczanie centralnego ogrzewania, w tym również przez dostawców publicznych, w zakresie, w jakim towary te dostarczane są na podstawie umowy”. Co więcej, zgodnie z jej art. 28 ust. 2 dyrektywa ta ma zastosowanie wyłącznie do „umów zawartych po dniu 13 czerwca 2014 r.”.

52. Niemniej nie sądzę, aby konieczne było zgłębianie tego zagadnienia w niniejszej sprawie. W tym względzie z postanowień odsyłających wynika, że w prawie bułgarskim: dostawa energii cieplnej do ogrzewania oraz ciepłej wody sanitarnej do budynków, w których są wspólnoty, za pomocą sieci ciepłowniczej skutkuje zawarciem umowy; wspólnota jest jednostką nieposiadającą osobowości prawnej²⁸; każdy członek wspólnoty jest uznawany za odbiorcę końcowego zobowiązanego do zapłaty za energię ciepłą wykorzystywaną w budynku²⁹. W związku z tym możliwe jest przyjęcie założenia, że dla celów stosowania dyrektywy 2011/83 istnieje umowa dotycząca „dostarczania centralnego

²⁷ Według mnie jest to przedmiot drugiego, trzeciego i ósmego pytania prejudycjalnego w sprawie C-725/17.

²⁸ W tej kwestii zob. także opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie Kerr (C-25/18, EU:C:2019:86, pkt 43).

²⁹ Zobacz pkt 46 niniejszej opinii. W tym względzie zwracam uwagę, że prawodawca Unii w niedawnej dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/2002 z dnia 11 grudnia 2018 r. zmieniającej dyrektywę [2012/27] (Dz.U. 2018, L 328, s. 210), która nie znajduje jeszcze zastosowania, wprowadza rozróżnienie „odbiorców końcowych” i „użytkowników końcowych”. Zgodnie z nowym art. 10a tej dyrektywy „użytkownicy końcowi” są w szczególności osobami fizycznymi lub prawnymi, które zajmują indywidualny budynek lub moduł w budynku wielomieszkaniowym lub wielofunkcyjnym zaopatrywanym w energię ciepłą, energię chłodniczą lub ciepłą wodę użytkową z centralnego źródła, które nie mają bezpośredniej lub indywidualnej umowy z dostawcą energii. Natomiast „odbiorcami końcowymi” są osoby *bezpośrednio związane z dostawcą*.

ogrzewania” między „przedsiębiorcą” (dostawcą/dystrybutorem) a „konsumentem” (każdym członkiem wspólnoty) i że dyrektywa ta ma zastosowanie *ratione temporis*³⁰, bez potrzeby szczegółowej analizy tych różnych aspektów, tym bardziej że w moim przekonaniu dyrektywa 2011/83 w oczywisty sposób nie stoi na przeszkodzie uregulowaniu takiemu jak art. 153 ust. 1 i 6 ustawy prawo energetyczne.

53. W tym względzie, *po pierwsze*, przypominam, że jak stanowi art. 3 ust. 5 dyrektywy 2011/83, nie może ona „wpływać na krajowe ogólne prawo umów, między innymi, na przepisy dotyczące ważności, zawierania lub skutków umowy, w zakresie, w jakim aspekty ogólnego prawa umów nie są regulowane w niniejszej dyrektywie”³¹.

54. Tymczasem art. 153 ust. 1 i 6 ustawy prawo energetyczne dotyczą właśnie zawierania, ważności i skutków umowy dostawy energii w odniesieniu do każdego członka wspólnoty, a także zasad rozwiązania tej umowy³². Przewidują one zasadniczo, że każdy członek wspólnoty jest związany z dystrybutorem energii i jest z tego tytułu zobowiązany do współdzielenia kosztów ogrzewania (do czasu rezygnacji z tego przyłączenia za zgodą kwalifikowanej większości członków wspólnoty). Podsumowując, zgodnie z tymi przepisami, tak długo, jak nie została podjęta uchwała o rezygnacji z przyłączenia, istnieje *ważna i skuteczna umowa* między z jednej strony N.S. Dimitrovą i M.S. Dimitrovem a, z drugiej strony, dystrybutorami. Przepisy dyrektywy 2011/83 nie mogą podważyć tego stanu faktycznego, ponieważ właśnie zawieranie, ważność i skutki umów nie są co do zasady przedmiotem kwestii zharmonizowanych w tej dyrektywie³³. Nie nakłada ona zatem zasadniczo wymogów co do istoty lub formalnych związanych z zawarciem i ważnością takiej umowy czy też z jej rozwiązaniem³⁴.

55. Przyznaję, że proste stwierdzenie, że harmonizacja dokonana przez dyrektywę 2011/83 ma ograniczony charakter, nie wystarcza do udzielenia odpowiedzi na zadane pytanie. Artykuł 27 wspomnianej dyrektywy, dotyczący niezamówionych dostaw, odnosi się bowiem, w określonym zakresie, do zawierania stosunków umownych³⁵.

30 Chociaż, jak podkreśla rząd litewski, nic nie jest mniej pewne, zważywszy na okoliczności faktyczne spraw w postępowaniach głównych.

31 Zobacz także, podobnie, motyw 14 dyrektywy 2011/83. W tym kontekście art. 3 ust. 2 dyrektywy 2005/29 stanowi, że ta ostatnia dyrektywa pozostaje bez uszczerbku dla przepisów prawa zobowiązań umownych, w szczególności dla postanowień dotyczących ważności, zawierania lub skutków umowy.

32 Jest prawdą, że, zawarte w art. 153, ust. 1 i 6 ustawy prawo energetyczne nie są, ściśle rzecz ujmując, „przepisami ogólnymi” prawa umów w rozumieniu przepisów prawa powszechnego mających zastosowanie do wszystkich rodzajów umów. Wydaje mi się, że powyższe rozważanie leży u podstaw pierwszego pytania prejudycjalnego w sprawie C-725/17. Jednakże dla celów wyłączenia przewidzianego w art. 3 ust. 5 dyrektywy 2011/83 ogólny lub szczególny charakter normy nie ma takiego znaczenia jak jego przedmiot: z uwagi na to, że przepis krajowy dotyczy kwestii, która z samej natury należy do zakresu prawa umów (zawieranie, ważność, kauza, przedmiot itd.), nie jest ona co do zasady objęta zakresem stosowania tej dyrektywy.

33 W tym względzie pragnę przypomnieć, że w projekcie dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie praw konsumentów [COM(2008) 614 wersja ostateczna], Komisja rozważała pełną harmonizację prawa umów konsumenckich. Prawodawca Unii ostatecznie dokonał znacznie bardziej ograniczonej harmonizacji dotyczącej określonych szczególnych umów i kwestii: wprowadzono ogólny obowiązek informacyjny, dokonano przekształcenia i ujednolicenia obowiązków informacyjnych i prawa odstąpienia od umowy w zakresie umów zawieranych na odległość lub poza lokalem przedsiębiorstwa itp.

34 Wykładni tej nie podważają przepisy przywołane przez Sofijski rayonon sad (sąd rejonowy w Sofii) w postanowieniu odsyłającym. W tym względzie art. 5 ust. 1 lit. f) dyrektywy 2011/83 nie reguluje kwestii rozwiązania stosunku umownego, lecz jedynie obowiązek dostarczenia konsumentowi przez przedsiębiorcę *informacji* o warunkach rozwiązania umowy przewidzianych w prawie krajowym. Podobnie art. 7 ust. 1 i art. 8 ust. 1 dyrektywy 2011/83, poza tym, że mają zastosowanie, odpowiednio, do umów zawieranych poza lokalem przedsiębiorstwa i do umów zawieranych na odległość, a zatem nie do umów dostaw energii cieplnej, ograniczają się one do uregulowania *formy, w jakiej ta informacja powinna zostać przekazana*.

35 Sąd uściślenie zawarte w art. 3 ust. 5 dyrektywy 2011/83, zgodnie z którym dyrektywa ta nie ma wpływu na ogólne przepisy prawa umów „w zakresie, w jakim” ogólne aspekty prawa umów nie są regulowane tą dyrektywą.

56. W tym względzie, *po drugie*, przypominam, że jeśli chodzi o pojęcie „niezamówionego dostarczenia”, art. 27 dyrektywy 2011/83 odsyła do pkt 29 załącznika I do dyrektywy 2005/29³⁶. W punkcie tym zdefiniowano „dostawę niezamówioną” jako okoliczność polegającą w szczególności na tym, że przedsiębiorca wymaga natychmiastowej lub odroczonej zapłaty za produkty dostarczone przez przedsiębiorcę, podczas gdy konsument ich nie zamawiał. W owym art. 27 uściślono również, że w przypadku niezamówionej dostawy brak odpowiedzi ze strony konsumenta nie stanowi jego zgody³⁷.

57. W prawie Unii niezamówione dostarczanie pierwotnie legło u podstaw przepisu dyrektywy 97/7/WE dotyczącego ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość³⁸, zastąpionego przez dyrektywę 2011/83. Celem była walka z praktyką polegającą na tym, że przedsiębiorca wysyła konsumentowi dany produkt, wskazując, że jeżeli nie zostanie on odesłany z powrotem w określonym terminie, przedsiębiorca przyjmie, że jego oferta sprzedaży została zaakceptowana i zażąda od konsumenta zapłaty ceny – innymi słowy, *wymusza zgodę* konsumenta na zakup. Zwalniając konsumenta z wszelkiego świadczenia wzajemnego w przypadku niezamówionej dostawy oraz uściślając, że brak jego odpowiedzi nie oznacza zgody, art. 27 dyrektywy 2011/83 *nie pozwala na ważne zawarcie umowy w wyniku takiej praktyki*. W tym zakresie przepis ten harmonizuje krajowe prawo umów³⁹.

58. W tym kontekście jednym z istotnych warunków uznania dostawy za niezamówioną w rozumieniu art. 27 dyrektywy 2011/83 jest to, by omawiana dostawa nie była *uprzednio i wyraźnie żądana przez konsumenta*. Przepis ten ma ponadto na celu uniemożliwienie *przedsiębiorcy* narzucania konsumentowi zawarcia stosunku umownego.

59. Tymczasem w niniejszej sprawie, *po pierwsze*, opisane dostarczenie energii nie zostało dokonane z inicjatywy przedsiębiorcy, lecz zgodnie z wymogami prawodawcy bułgarskiego. Zgodnie z ustawą prawo energetyczne dystrybutor energii cieplnej jest zobowiązany przyłączyć odbiorców, którzy o to wniosą, do sieci ciepłowniczej⁴⁰ i zasilić w energię cieplną przyłączone budynki. Mam poważne wątpliwości co do możliwości uznania dostawy zrealizowanej na podstawie obowiązku ustawowego za „niezamówione dostarczanie” w rozumieniu art. 27 dyrektywy 2011/83⁴¹.

60. *Po drugie*, w każdym razie dostawa ogrzewania wynika z *uprzedniego i wyraźnego żądania*. Każdy członek wspólnoty jest związany z dystrybutorem, ponieważ kwalifikowana większość członków wspólnoty wyraźnie wyraziła na piśmie zgodę na taką dostawę. W rzeczywistości N.S. Dimitrova i M.S. Dimitrov kwestionują okoliczność, by określona większość członków wspólnoty mogła zobowiązać wszystkich z nich (w tym osoby, które staną się właścicielami lokali dopiero później) i by taka sama większość była niezbędna dla rezygnacji z wszelkich dostaw energii cieplnej.

61. Artykuł 153 ust. 1 i 6 ustawy prawo energetyczne, daleki od wprowadzenia niezamówionej dostawy, reguluje złożoną „sytuację grupową” – wspólnotę właścicieli lokali w budynku. W tym względzie pragnę przypomnieć, że budynki podlegające statusowi wspólnoty, takie jak będące przedmiotem postępowań głównych, składają się z odrębnych lokali będących przedmiotem odrębnej własności i z części wspólnych objętych systemem przymusowej współwłasności, w których każdy z członków

36 Nie ma zatem potrzeby, moim zdaniem, osobnego wypowiedzania się na temat dyrektywy 2005/29, jak wnosi o to Rayonen sad Asenovgrad (sąd rejonowy w Asenowgradzie) w trzecim pytaniu. Wydaje mi się bowiem, że zostało ono zadane w odniesieniu do zastosowania środka (*remedy*) przewidzianego w art. 27 dyrektywy 2011/83.

37 Artykuł 27 dyrektywy 2011/83 został transponowany w sposób analogiczny do art. 62 Zakon za zashitna na potrebitelite (ustawy o ochronie konsumentów) (DV nr 99 z dnia 9 grudnia 2005 r.).

38 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość (Dz.U. 1997, L 144, s. 19). Chodziło o art. 9 tej dyrektywy.

39 Ponadto, jak wskazano w pkt 48 niniejszej opinii, w przepisie tym zaoferowano konsumentowi umowny środek ochronny (*remedy*).

40 Zobacz art. 133 ust. 1 ustawy prawo energetyczne.

41 Jest prawdą, że dotyczy to bezprecedensowej kwestii, czy na zakaz dostaw niezamówionych, taki jak przewidziany w art. 27 dyrektywy 2011/83, można się powołać wobec ustawodawców krajowych, to znaczy kwestii, czy można zobowiązywać ich do tego, by nie stawiali przedsiębiorców w sytuacji, w której ci byliby zmuszeni do narzucania konsumentom takich dostaw. Niemniej niniejsza sprawa nie wymaga dogłębnego zbadania tej kwestii.

wspólnoty koniecznie posiada swój udział. Te części wspólne budynku są co do zasady niepodzielne i służą do wspólnego użytku, a co za tym idzie są zarządzane w sposób zorganizowany na podstawie uchwał podjętych przez określoną większość członków wspólnoty⁴². System ten jest niezbędny do tego, aby umożliwić skuteczne zarządzanie częściami wspólnymi: zasada jednomyślności sprawiłaby, że skuteczne zarządzanie byłoby niewykonalne.

62. A przecież wewnętrzna instalacja ogrzewania i ciepłej wody stanowi właśnie część wspólną budynku, w których jest wspólnota⁴³. Dostawa ogrzewania i ciepłej wody sanitarnej do budynku, z racji tego, że zakłada użycie tej wewnętrznej instalacji, jest usługą zbiorową dla członków wspólnoty i, w konsekwencji, dotyczy całej wspólnoty. Logicznie, „zamówienie” na centralne ogrzewanie opiera się na uchwale wspólnoty⁴⁴.

63. Ponadto po podjęciu tej uchwały logiczne jest również to, że każdy członek wspólnoty jest zobowiązany do współdzielenia kosztów odpowiadających utracie ciepła z instalacji wewnętrznej i zużyciu energii cieplnej w pozostałych częściach wspólnych budynku: jako współwłaściciel tych części budynku, jest on również „konsumentem” tego ciepła⁴⁵. Nie ma w tym względnie znaczenia, że zamierza on ogrzewać swoje mieszkanie samodzielnie, nie korzystając z ogrzewania zbiorowego, ani że nie mieszka w mieszkaniu, ani że zdemontował grzejniki w swoim lokalu⁴⁶.

64. To samo dotyczy właścicieli, którzy przystąpili do wspólnoty, po podjęciu uchwały o przyłączeniu budynku do centralnego ogrzewania. Zasada, zgodnie z którą nowi członkowie wspólnoty są związani uchwałami podejmowanymi przez wspólnotę, w tym o przyłączeniu do centralnego ogrzewania, zmierza do zapewnienia stabilności wspólnoty – w przeciwnym wypadku każda jej uchwała byłaby każdorazowo kwestionowana przy zmianie właściciela w budynku. Ponadto wszyscy nabywcy mieszkań zostają powiadomieni o fakcie, że dana nieruchomość jest zasilana siecią ciepłowniczą i że z częściami wspólnymi, które nabywają wraz z tym mieszkaniem, są związane pewne obciążenia⁴⁷. Co więcej, warunki ogólne mające zastosowanie do centralnego ogrzewania są powszechnie znane⁴⁸.

65. W tym kontekście nie można wywieść z art. 27 dyrektywy 2011/83, jak wydają się to czynić N.S. Dimitrova i M.S. Dimitrov, że konsument powinien zawsze *wyrazić indywidualną zgodę* na dostawę jakiegokolwiek towaru lub świadczenie jakiegokolwiek usługi i że powinien móc *indywidualnie* wypowiedzieć umowę, której przedmiotem jest taka dostawa lub takie świadczenie. Uważam, że dyrektywa 2011/83 nie stoi na przeszkodzie temu, aby w określonych złożonych sytuacjach, gdy

42 Stosunki prawne wynikające z własności nieruchomości są regulowane w Bułgarii przez Zakon za sobstvenostta (ustawę o prawie własności). Zakon za upravlenie na etazhnata sobstvenost (ustawa w sprawie zarządu lokalami objętymi wspólnotą mieszkaniową) określa prawa i obowiązki poszczególnych właścicieli, użytkowników i mieszkańców w ramach zarządzania częściami wspólnymi. W jej art. 10 wskazano ogólne zgromadzenie członków wspólnoty oraz radę administracyjną jako organy zarządzające.

43 Artykuł 140 ust. 3 ustawy prawo energetyczne. Tę samą zasadę wskazano w ustawie o prawie własności, jak również w ustawie w sprawie zarządu lokalami objętymi wspólnotą mieszkaniową.

44 To samo dotyczy wszystkich usługodawców działających we wspólnych częściach. Można tu podać przykład usługodawcy odpowiedzialnego za naprawę lub obsługę instalacji wewnętrznej, ogrodnika zajmującego się terenem wspólnym itd. W tym zakresie normalne jest, że każdy członek wspólnoty powinien korzystać z usług podmiotu wskazanego przez wspólnotę i opłacać proporcjonalnie koszty zbiorowe związane z takimi usługami. Zobacz opinia rzecznik generalnej J. Kokott w sprawie Kerr (C-25/18, EU:C:2019:86, pkt 43).

45 Pragnę zauważyć, że zarówno Konstitutsionen sad (trybunał konstytucyjny, Bułgaria) wyrokiem nr 5 z dnia 22 kwietnia 2010 r. w sprawie konstytucyjnej nr 15 z 2009 r., jak i Varhoven kasatsionen sad (najwyższy sąd kasacyjny, Bułgaria) w uchwale interpretacyjnej nr 2/2016 z dnia 25 maja 2017 r. orzekły, opierając się na podobnych powodach, że nie istnieje niezgodność między art. 153 ust. 1 i 6 ustawy prawo energetyczne i art. 62 ustawy o ochronie konsumentów zakazującym niezamówionych dostaw.

46 Ponadto pewna część tego ciepła dochodzi do jego mieszkania. Zobacz pkt 85 niniejszej opinii.

47 Zobacz podobnie wyrok nr 5 z dnia 22 kwietnia 2010 r. Konstitutsionen sad (trybunału konstytucyjnego).

48 Zobacz przypis 24 niniejszej opinii. Poza tym, jak wskazała Komisja podczas rozprawy, w określonych okolicznościach członek wspólnoty może zwrócić się do ogólnego zgromadzenia członków wspólnoty o ponowne rozważenie kwestii przyłączenia budynku do miejskiej sieci centralnego ogrzewania oraz zaskarżyć przed sądem ewentualną uchwałę tego zgromadzenia.

występuje pewna forma wspólnoty konsumentów, a towar dostarcza się lub usługę świadczy się im wspólnie, *zgoda wyrażona przez niektórych spośród nich wiązała pozostałych*⁴⁹, w tym również nowych członków tej wspólnoty, na warunkach przewidzianych w prawie krajowym państw członkowskich. Dyrektywa ta, lub ogólnie prawo Unii, po prostu nie reguluje tych konkretnych kwestii.

66. W świetle wszystkich powyższych rozważań proponuję, aby udzielić sądowi odsyłającemu na pytania drugie i trzecie w sprawie C-708/17 i na wszystkie pytania w sprawie C-725/17 następującej odpowiedzi: dyrektywę 2011/83 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu przewidującemu, że w ogrzewanych z sieci ciepłowniczej budynkach, w których jest wspólnota, członkowie wspólnoty są zobowiązani do współdzielenia kosztów ogrzewania budynku, pomimo że indywidualnie nie zamawiali centralnego ogrzewania i nawet jeżeli nie korzystają oni z niego w swoich mieszkaniach.

3. *W przedmiocie dyrektyw dotyczących efektywności energetycznej (pytanie pierwsze w sprawie C-708/17)*

67. Pytanie pierwsze postawione przez Rayonen sad Asenovgrad (sąd rejonowy w Asenowgradzie) w sprawie C-708/17 dotyczy metody podziału, między członków wspólnoty w budynku ogrzewanym z sieci ciepłowniczej, kosztów odpowiadających energii cieplnej zużytej w tym budynku. Treść tego pytania dotyczy dyrektywy 2006/32. Niemniej ze względu na to, że kwestionowana przez N.S. Dimitrovą należność dotyczy energii cieplnej dostarczonej pomiędzy dniem 1 listopada 2012 r. a dniem 30 kwietnia 2015 r.⁵⁰, a dyrektywa ta została zastąpiona dyrektywą 2012/27 z dniem 5 czerwca 2014 r., należy odpowiedzieć na to pytanie w świetle tych dwóch dyrektyw⁵¹.

68. Jak wskazano w pkt 40 niniejszej opinii, uregulowanie bułgarskie przewiduje, że koszty odpowiadające ciepłu wyemitowanemu przez instalację wewnętrzną (a mianowicie, przypomina, stratom z wewnętrznej sieci dystrybucyjnej) są rozdzielane pomiędzy członków wspólnoty proporcjonalnie do ogrzewanej objętości ich mieszkania.

69. Nikolina Stefanova Dimitrova podnosi, że ta zasada podziału nie jest zgodna z wymogami wynikającymi z art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32, zastąpionego przez art. 10 ust. 1 dyrektywy 2012/27 i pkt 1.1 załącznika VII do niej.

70. W tym względzie art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32 nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, aby w danym przypadku faktury wystawione dla odbiorców końcowych energii „opierały się na rzeczywistym zużyciu”. W art. 10 ust. 1 dyrektywy 2012/27 i w pkt 1.1 załącznika VII do niej potwierdzono ten obowiązek, precyzując, że powinien on zostać wdrożony przez państwa członkowskie najpóźniej do dnia 31 grudnia 2014 r. we wszystkich sektorach objętych tą dyrektywą, jeżeli jest to technicznie możliwe i ekonomicznie uzasadnione⁵².

49 W tej kwestii nie ma zatem znaczenia, czy chodzi o grupę jako całość (w niniejszym przypadku wspólnotę), czy też o każdą z osób, które ją tworzą (każdego członka wspólnoty), będącą „konsumentem” danej usługi lub zamówionego towaru, w rozumieniu dyrektywy 2011/83.

50 Podobnie sporna należność w sprawie C-725/17 dotyczy ciepła dostarczonego w okresie od dnia 1 maja 2014 r. do dnia 30 kwietnia 2016 r. Tymczasem, mimo że Sofijski rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii) nie zwrócił się do Trybunału z pytaniem o wykładnię dyrektyw w dziedzinie efektywności energetycznej, odpowiedź Trybunału w tej kwestii może być przydatna do rozstrzygnięcia także tej sprawy.

51 Zobacz pkt 9 niniejszej opinii. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału nowy przepis prawa Unii ma zastosowanie, z zastrzeżeniem wyjątków, bezpośrednio do przyszłych skutków sytuacji powstałej w czasie obowiązywania dawnego przepisu (zob. w szczególności wyrok z dnia 10 czerwca 2010 r., Bruno i in., C-395/08 i C-396/08, EU:C:2010:329, pkt 53 i przytoczone tam orzecznictwo). Dyrektywy 2006/32 i 2012/27 mają zatem obydwa zastosowanie *ratione temporis* do spraw w postępowaniach głównych: pierwsza z nich do energii cieplnej zużytej do dnia 5 czerwca 2014 r.; druga – do energii zużytej, licząc od tej daty.

52 W art. 10 ust. 1 dyrektywy 2012/27 uściślono, że przepis ten nie ma zastosowania do odbiorców końcowych posiadających inteligentne liczniki, o których mowa w dyrektywach 2009/72 i 2009/73, dotyczących odpowiednio energii elektrycznej i gazu ziemnego. Sprecyzowanie to nie dotyczy zatem dostaw ciepła.

71. Zdaniem N.S. Dimitrovej zasada podziału kosztów związanych z ciepłem wyemitowanym przez instalację wewnętrzną przewidziana w rozporządzeniu w sprawie centralnego ogrzewania skutkuje tym, że kwota zafakturowana członkom wspólnoty z tytułu tego ciepła nie zależy od ilości energii cieplnej, potencjalnie lub faktycznie wyemitowanej (lub raczej utraconej) przez wewnętrzną instalację w ich mieszkaniu – a zatem „rzeczywiście zużytej” przez każdego członka wspólnoty⁵³. Rayonen sad Asenovgrad (sąd rejonowy w Asenowgradzie) podziela tę opinię.

72. Sąd ten zwraca się zatem do Trybunału zasadniczo z pytaniem, czy art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32 oraz art. 10 ust. 1 dyrektywy 2012/27 i pkt 1.1 załącznika VII do niej stoją na przeszkodzie takiej zasadzie podziału. Sąd ten zmierza również do ustalenia, czy odpowiedź na to pytanie zależy od tego, czy technicznie możliwe jest określenie ilości ciepła faktycznie wyemitowanego przez instalację wewnętrzną w każdym mieszkaniu.

73. Moim zdaniem należy na to pytanie udzielić odpowiedzi przeczącej. W tym względzie w pierwszej kolejności uważam za stosowne powrócić do kwestii warunków, na jakich należy wdrożyć fakturowanie oparte na rzeczywistym zużyciu, oraz do technik, na których się ono opiera – jeśli chodzi o dostarczanie ciepła do ogrzewanych z sieci ciepłowniczej budynków, w których jest wspólnota – a w drugiej kolejności, co się tyczy sytuacji, w których ta metoda fakturowania jest wymagana – do kwestii związanej z zakresem tego obowiązku.

74. W *pierwszej kolejności*, jak już to przypominałem, art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32 nakłada na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, aby „w odpowiednich przypadkach” faktury za energię dla odbiorców końcowych były oparte na rzeczywistym zużyciu. Artykuł 10 ust. 1 dyrektywy 2012/27 i pkt 1.1 załącznika VII do niej wskazują ze swej strony, że to fakturowanie powinno być wdrożone, „gdy jest to technicznie możliwe i ekonomicznie uzasadnione”. Przesłanki te powinny moim zdaniem być interpretowane w świetle przepisów dotyczących pomiarów zużycia energii, zawartych w art. 13 ust. 1 dyrektywy 2006/32 i w art. 9 dyrektywy 2012/27.

75. W tym względzie art. 13 ust. 1 dyrektywy 2006/32 i art. 9 ust. 1 dyrektywy 2012/27 przewidują, w sposób niemal identyczny, że indywidualne liczniki pozwalające na zmierzenie rzeczywistego zużycia odbiorców końcowych energii są instalowane przez nich. Zakres wymogów w tej dziedzinie różni się w zależności od rodzaju danych budynków: ich instalacja jest wymagana w nowych budynkach lub w budynkach będących przedmiotem ważniejszych renowacji, podczas gdy w istniejących budynkach taka instalacja jest uzależniona od możliwości technicznych oraz opłacalności w stosunku do szacowanych potencjalnych oszczędności⁵⁴.

76. Prawodawca Unii wyjaśnił⁵⁵ w art. 9 ust. 3 dyrektywy 2012/27 sposób wdrożenia tego środka w odniesieniu do zużycia ogrzewania, chłodzenia oraz ciepłej wody sanitarnej, w szczególności w ogrzewanych z sieci ciepłowniczej budynkach, w których są wspólnoty.

53 N.S. Dimitrova twierdzi, że możliwe jest dokładne oszacowanie ciepła wyemitowanego przez instalację wewnętrzną w każdym mieszkaniu, poprzez określenie, w każdym konkretnym przypadku, czy pionowe rury tej instalacji rzeczywiście przechodzą przez omawiane mieszkanie, a jeśli tak, to w powiązaniu z cechami technicznymi rur przechodzących przez to mieszkanie, w szczególności z ich izolacją (zapobiegającą wszelkim transferom ciepła) i z ich powierzchnią grzejną (im większa powierzchnia rury, w szczególności ze względu na jej średnicę, tym większa ilość wytwarzanego ciepła).

54 W zamyśle chodzi o uwzględnienie konfiguracji istniejących budynków i wprowadzenie relacji koszt/efektywność. Chodzi w szczególności o ocenę, czy koszt zmian, jakie będzie trzeba wprowadzić w instalacjach istniejących budynków, w szczególności starych, w celu wdrożenia indywidualnego opomiarowania zużycia, jest proporcjonalny do oszczędności energii, jakie można zrealizować dzięki temu środkowi. Zobacz motyw 30 dyrektywy 2012/27, a także S. Robinson, G. Vogt w: *Guidelines on good practice in cost-effective cost allocation and billing of individual consumption of heating, cooling and domestic hot water in multi-apartment and multi-purpose buildings, Support for the implementation of Articles 9–11 of Directive 2012/27/EU on energy efficiency with respect to thermal energy supplied from collective systems*, Empirica GmbH, Bonn, grudzień 2016.

55 Zobacz motyw 32 i 33 dyrektywy 2012/27.

77. Przepis ten stanowi zatem, że w podobnych budynkach należy, po pierwsze, na wymienniku ciepła lub na granicy dostawy zamontować licznik energii cieplnej lub ciepłej wody⁵⁶. Po drugie, państwa członkowskie powinny czuwać nad tym, aby najpóźniej do dnia 31 grudnia 2016 r. zostały zainstalowane liczniki zużycia indywidualnego do pomiaru zużycia energii cieplnej, chłodniczej lub ciepłej wody dostarczanej do każdego lokalu, „tam, gdzie jest to technicznie wykonalne i opłacalne”. W przeciwnym razie do pomiarów zużycia energii cieplnej na każdym grzejniku stosować należy podzielniki kosztów ciepła⁵⁷, „chyba że dane państwo członkowskie wykaże, że montaż takich podzielników kosztów ciepła nie byłby opłacalny”⁵⁸. W takich przypadkach można rozważyć alternatywne opłacalne sposoby pomiaru zużycia energii cieplnej.

78. Z powyższego wynika, że w odniesieniu do ogrzewania w zasilanych z sieci ciepłowniczej budynkach, w których są wspólnoty, dla mieszkańców posiadających instrumenty pozwalające na ustalenie zużycia należy wdrożyć fakturowanie oparte na rzeczywistym zużyciu, o którym mowa w art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32 i w art. 10 ust. 1 dyrektywy 2012/27, na warunkach przewidzianych w art. 13 ust. 1 dyrektywy 2006/32 i w art. 9 ust. 1 i 3 dyrektywy 2012/27. Ta metoda fakturowania opiera się na pomiarze wskazanym na indywidualnych licznikach ciepła, a w ich braku – na odczytach wskazanych na podzielnikach kosztów ogrzewania znajdujących się w poszczególnych lokalach⁵⁹.

79. W niniejszej sprawie jest bezsporne, że takie instrumenty były zainstalowane w mieszkaniach N.S. Dimitrovej i M.S. Dimitrova⁶⁰. Powinni oni zatem otrzymać fakturę opartą na rzeczywistym zużyciu energii cieplnej⁶¹.

80. W tym kontekście, w *drugiej kolejności*, jestem zdania, że ani art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32, ani art. 10 ust. 1 dyrektywy 2012/27 nie wymaga, by w sytuacji gdy owa metoda fakturowania jest wymagana, faktura za energię ciepłą odbiorców końcowych zależała *wyłącznie* od rzeczywistego zużycia.

81. W przeciwieństwie bowiem do tego, co twierdzi N.S. Dimitrova, przepisy te nie ustanawiają zasady, zgodnie z którą każdy odbiorca końcowy energii będzie musiał zapłacić jedynie za to, co rzeczywiście zużył. Ich brzmienie ogranicza się do wskazania, że faktura powinna „opierać się na” rzeczywistym zużyciu. Wymóg ten należy moim zdaniem odczytywać w świetle celów tych dyrektyw i genezy tych przepisów.

56 To znaczy na poziomie podstacji (zob. przypis 17 niniejszej opinii).

57 W przeciwieństwie do licznika energii cieplnej podzielnik kosztów ogrzewania nie dokonuje pomiaru ilości ciepła rzeczywiście dostarczanego do danego mieszkania, ale podaje jedynie jego reprezentatywną ilość, rozmieszczając w czasie różnicę pomiędzy temperaturą punktu powierzchni grzejnika, na którym podzielnik został zamontowany, a temperaturą otoczenia w pomieszczeniu.

58 Jak już wskazałem, owe warunki wykonalności i opłacalności mają na celu uwzględnienie istniejących instalacji i kosztów, jakie spowodowałyby ich ewentualne zmiany. Tak więc instalacja liczników indywidualnych wymagałaby w pewnych przypadkach zastąpienia całej instalacji wewnętrznej budynku, ponieważ takich liczników w szczególności nie można zainstalować w systemach dystrybucji z rurami pionowymi. Zamiast tego w budynkach tych możliwe jest zamontowanie podzielników na każdym grzejniku. Jeśli chodzi o takie podzielniki, nie mogą one jednak być instalowane w budynkach, w których ogrzewanie działa bez grzejnika lub powierzchni wymiany cieplnej, na której można je umieścić. W każdym razie instalacja instrumentów pozwalających określić indywidualne zużycie nie jest przydatna w budynkach, w których mieszkańcy nie mogą kontrolować swoich grzejników. Zobacz motywy 28 i 29 dyrektywy 2012/27, a także S. Robinson, G. Vogt, op.cit.

59 Znajduje to potwierdzenie w nowej dyrektywie 2018/2002, która wprowadziła do dyrektywy 2012/27 art. 10a, dotyczący w szczególności zafakturowania zużycia ciepła, chłodzenia i ciepłej wody sanitarnej, w ust. 1 uściślający, że „[p]aństwa członkowskie zapewniają, aby w przypadku zainstalowania liczników lub podzielników kosztów ciepła informacje o rozliczeniach i zużyciu były [...] oparte na rzeczywistym zużyciu lub odczytach podzielników kosztów ciepła” (wyróżnienie moje).

60 Z postanowień odsyłających wynika, że w mieszkaniu tej pierwszej znajduje się „licznik ciepła”, natomiast w mieszkaniu tego drugiego zainstalowane są podzielniki.

61 Nie ma potrzeby rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie kwestii dokładnej daty, w której na mocy prawa Unii obowiązkowe w ich budynkach stało się fakturowanie oparte na rzeczywistym zużyciu.

82. W tym względzie przypominam, że dyrektywy 2006/32 i 2012/27 mają w szczególności na celu poprawę efektywności energetycznej w Unii, zwłaszcza na etapie odbioru końcowego⁶². Przepisy te wpisują się w ramy dwóch zaleceń Rady⁶³ i jednej z pierwszych dyrektyw⁶⁴ mających na celu, w odniesieniu do rozdziału kosztów ogrzewania, chłodzenia i ciepłej wody sanitarnej w wyposażonych w zbiorcze instalacje budynkach, w których są wspólnoty, promowanie korzystania z zasad uwzględniających rzeczywiste zużycie każdego mieszkańca. Współzależność pomiędzy rzeczywistym zużyciem a fakturą zachęca wszystkich do zachowań energetycznie wydajnych⁶⁵ w celu zmniejszenia tego pierwszego i obniżenia o tyle tej drugiej.

83. Fakturowanie oparte na rzeczywistym zużyciu, o którym mowa w art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32 i art. 10 ust. 1 dyrektywy 2012/27, nie jest zatem celem samym w sobie: ta metoda fakturowania ma na celu zachęcenie mieszkańców budynków, w których są wspólnoty, do zachowań energetycznie wydajnych, w celu uzyskania oszczędności energii na końcowym etapie wykorzystania. Taki cel oznacza, że część faktury odbiorców końcowych za energię ciepłą zależy od ich rzeczywistego zużycia, a ono odpowiada użytkownikowi, jaki czynią oni z grzejników w swoich mieszkaniach, to znaczy od ich indywidualnego zachowania⁶⁶.

84. Natomiast rozdzielenie całości energii ciepłej zużywanej w budynku na poszczególnych członków wspólnoty, zgodnie z danymi dostarczonymi przez indywidualne liczniki lub podzielniki w ich mieszkaniach, wykracza poza zamierzony cel oszczędności energii. Przede wszystkim taka zasada podziału byłaby niesprawiedliwa i mogłaby stanowić zagrożenie dla realizacji tego celu w perspektywie długoterminowej.

85. Po pierwsze, jak podkreśliły bowiem Toplofikatsia Sofia, EVN, rząd litewski i Komisja, poszczególne mieszkania w budynkach, w których są wspólnoty, nie są niezależne pod względem termicznym. Ciepło w pewnym stopniu krąży między ścianami przyległych mieszkań, z lokali, w których temperatura jest wyższa, do tych, w których temperatura jest niższa, w związku z czym na indywidualne zużycie każdego z nich wpływ wywiera także zachowanie innych osób związane z ogrzewaniem⁶⁷. Taki podział, którego podstawą byłoby wyłącznie indywidualne zużycie, mogłoby skłonić niektórych mieszkańców, w tym osoby zajmujące mieszkania znajdujące się na przykład pośrodku budynku, do zakręcenia grzejników na cały sezon grzewczy i do opierania się wyłącznie na ciepłe pochodzącym od sąsiadów, co dla tych ostatnich spowodowałoby dodatkowe koszty.

86. Ponadto indywidualne zużycie w mieszkaniach zależy od ich umiejscowienia w budynku. W tym względzie pewne mieszkania mogą być oczywiście zimniejsze i wymagać więcej ciepła w celu osiągnięcia określonej temperatury niż inne, o takiej samej objętości, z uwagi na ich niekorzystne położenie – przykładowo mieszkania na ostatnim piętrze, na pierwszym piętrze nad garażem, holem wejściowym lub innym nieogrzewanym lokalem, w rogu budynku, tudzież zorientowane na północ. W ten sposób niesprawiedliwe byłoby rozdzielenie energii ciepłej zużywanej w budynku, w którym jest wspólnota, wyłącznie według zużycia indywidualnego.

62 Zobacz motywy 1–3 i 32 dyrektywy 2006/32 oraz motywy 2 i 60 dyrektywy 2012/27.

63 Zalecenie Rady 76/493/EWG z dnia 4 maja 1976 r. dotyczące racjonalnego wykorzystania energii elektrycznej do instalacji grzewczych w istniejących budynkach (Dz.U. 1976, L 140, s. 12) i zalecenie Rady 77/712/EWG z dnia 25 października 1977 r. w sprawie regulacji energii cieplnej oraz produkcji ciepłej wody sanitarnej i pomiarów ilości ciepła w nowych budynkach (Dz.U. 1977, L 295, s. 1).

64 Dyrektywa Rady 93/76/EWG z dnia 13 września 1993 r. w celu ograniczenia emisji ditlenku węgla poprzez poprawienie efektywności energetycznej (*Save*) (Dz.U. 1993, L 237, s. 28).

65 Przykładowo nieotwieranie okien w celu wietrzenia, przy jednoczesnym pozostawieniu odkręconych grzejników, obniżenie temperatury w pomieszczeniach, w szczególności niezamieszkałych lub w nocy, itp. Zobacz motywy 29 dyrektywy 2006/32 i 30–33 dyrektywy 2012/27.

66 Dyrektywa 93/76 wymagała zatem, aby fakturowanie energii było dokonywane „we właściwej proporcji” do rzeczywistego zużycia (zob. motyw 11 i art. 3 tej dyrektywy).

67 Zdaniem EVN wartość wskazana na fakturze, przewidziana w ustawie prawo energetyczne, odpowiadająca ciepłu wyemitowanemu przez instalację wewnętrzną, obejmuje nie tylko straty z instalacji wewnętrznej sensu stricto, lecz także, bardziej ogólnie, transfery ciepła w budynku.

87. *Po drugie*, uzależnianie całej faktury za energię od zużycia indywidualnego może utrudnić przyjęcie środków pozwalających na poprawę ogólnej efektywności energetycznej budynku, takich jak większe remonty, i uzyskanie w ten sposób znaczących oszczędności energii w perspektywie długoterminowej. Podobne środki wymagają bowiem, co do zasady, uchwały zgromadzenia członków wspólnoty. Tymczasem sposób podziału kosztów ogrzewania między nich ma bezpośredni wpływ na zachęcenie każdego z nich do podjęcia takiej uchwały i poniesienia kosztów tych prac. Taki podział oparty jedynie, lub w zbyt dużym zakresie, na indywidualnym zużyciu zachęci mieszkańców mających korzystną sytuację energetyczną – mających na przykład mieszkanie znajdujące się idealnie pośrodku budynku, korzystające z ciepła pochodzącego od mieszkań przyległych, i które ponosi mało strat do wewnątrz – do niepodejmowania takich działań, w przeciwieństwie do właścicieli mieszkań mniej wydajnych pod względem energetycznym, którzy mogą znaleźć się w mniejszości⁶⁸.

88. Jak podkreśla Komisja, EVN i Toplofikatsia Sofia, normalne jest w państwach członkowskich, że faktura za ogrzewanie – w zasilanych z sieci ciepłowniczej lub z instalacji zbiorczej budynkach, w których są wspólnoty – zawiera *część zmienną*, zależną od zmierzonego rzeczywistego zużycia lub odczytów z podzielników w poszczególnych lokalach, oraz *część stałą*, przypadającą na każdego członka wspólnoty zgodnie z kryteriami niezależnymi od wspomnianych danych. Ta część stała odzwierciedla w ten sposób fakt, że część energii cieplnej wykorzystywanej w budynku *nie zależy od indywidualnego zachowania każdego z jej mieszkańców*. Jest tak nie tylko w wypadku transferów ciepła, o których mowa powyżej, lecz również w wypadku *ciepła wyemitowanego przez instalację wewnętrzną*, będącą w tle niniejszych spraw (lub od ciepła wykorzystanego w częściach wspólnych).

89. W tym kontekście art. 9 ust. 3 akapit trzeci dyrektywy 2012/27 przewiduje, że w odniesieniu do takich budynków państwa członkowskie *mogą* wprowadzić przejrzyste normy dotyczące podziału kosztów zużycia energii cieplnej lub ciepłej wody w celu zapewnienia przejrzystego i dokładnego księgowania indywidualnego zużycia. Przepis ten stanowi ponadto, że *w razie potrzeby* przepisy te zawierają wytyczne dotyczące podziału kosztów związanych ze zużyciem energii cieplnej lub ciepłej wody używanych jako: a) ciepła woda sanitarna; b) energia cieplna wyemitowana przez instalację wewnętrzną w budynku oraz do celów ogrzewania stref wspólnych (w przypadku gdy klatki schodowe i korytarze są wyposażone w grzejniki); c) energia cieplna do celów ogrzewania mieszkań.

90. Jak wynika z tego przepisu, wprowadzenie takich zasad podziału jest fakultatywne⁶⁹. Tym samym państwa członkowskie mają swobodę w zakresie ustanawiania takich zasad lub pozostawienia decyzji – dotyczącej poziomu części stałej i części zmiennej – swobodzie umów przysługującej każdej wspólnotie, czy też przyjęcia jedynie ogólnych ram, przy pozostawieniu wspólnotom marginesu swobody.

91. Ponadto, co się tyczy treści tych ewentualnych zasad, jak podkreśliły EVN, Toplofikatsia Sofia i rząd litewski, art. 9 ust. 3 dyrektywy 2012/27 pozostawia każdemu państwu członkowskiemu wybór, pod warunkiem że przyjęte przepisy są „przejrzyste”. Państwom członkowskim przysługuje zatem szeroki zakres uznania. Tym samym Bułgaria zastosowała podział oparty na rozróżnieniu pomiędzy zużyciem w poszczególnych lokalach, mierzonym za pomocą liczników lub podzielników, oraz części stałej, poprzez oddzielenie ciepła wyemitowanego z części wspólnych od ciepła wyemitowanego z instalacji wewnętrznej – w zależności od ogrzewanej objętości każdego mieszkania. Natomiast większość państw członkowskich wybrała metodę polegającą na podziale pomiędzy członków wspólnoty określonego procentu zużycia w całym budynku (na przykład 30%) w zależności od

⁶⁸ Zobacz S. Robinson, G. Vogt, op.cit., s. 31. Jest to również sprzeczne z duchem art. 19 ust. 1 lit. a) dyrektywy 2012/27, z którego wynika, że państwa członkowskie powinny rozważyć odpowiednie środki w celu wyeliminowania przeszkód utrudniających efektywność energetyczną w odniesieniu do „rozdziału zachęt [...] pomiędzy właścicieli, w celu zapewnienia, aby fakt, że strony te nie uzyskają indywidualnie pełnych korzyści, lub brak zasad dotyczących dzielenia pomiędzy nich kosztów i korzyści – w tym zasad i środków krajowych regulujących procesy decyzyjne w przypadku nieruchomości należącej do kilku właścicieli – nie zniechęcał ich do dokonywania inwestycji na rzecz poprawy efektywności, których w innym wypadku by dokonały”.

⁶⁹ Pragnę jednak zauważyć, że nowa dyrektywa 2018/2002 sprawia, że przyjęcie zasad podziału przez państwa członkowskie jest obowiązkowe (zob. nowy art. 9b ust. 3 wprowadzony tą dyrektywą do dyrektywy 2012/27).

kryterium takiego jak objętość lub powierzchnia każdego mieszkania (bez dokonywania rozróżnienia pomiędzy ciepłem wyemitowanym w częściach wspólnych i ciepłem z instalacji wewnętrznej), podczas gdy pozostała część zależy od pomiaru z liczników lub podzielników. Te poszczególne metody są moim zdaniem zgodne z dyrektywami 2006/32 i 2012/27⁷⁰.

92. Wreszcie wbrew temu, co wydaje się uważać N.S. Dimitrova⁷¹, fakturowanie oparte na rzeczywistym zużyciu nie oznacza w żaden sposób, że kryteria przyjęte przez państwa członkowskie w celu podziału części stałej wskazanej na fakturze za energię ciepłą – w niniejszym przypadku, koszty związane z ciepłem wyemitowanym z instalacji wewnętrznej – *odzwierciedlają możliwie najwierniej rzeczywiste zużycie*. Jeśli chodzi o część faktury, która nie zależy od pomiarów z instrumentów znajdujących się w poszczególnych lokalach, państwa członkowskie mogą, według mnie, swobodnie ją podzielić według kryterium, które uważają za stosowne, takiego jak powierzchnia użytkowa (w m²) każdego lokalu lub jego ogrzewana objętość (w m³). Innymi słowy, ustawodawca bułgarski nie miał obowiązku przyjęcia kryterium odzwierciedlającego ciepło faktycznie wyemitowane przez instalację wewnętrzną w każdym mieszkaniu – nawet przy założeniu, że wartość ta technicznie jest możliwa do zmierzenia⁷².

93. W związku z powyższym realizacja celu, do którego zmierza zasada fakturowania oparta na rzeczywistym zużyciu, przewidziana w art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32 i w art. 10 ust. 1 dyrektywy 2012/27, oznacza moim zdaniem, że część zmienna jest znaczna. Ma to bowiem zasadniczy wpływ na wywołanie wydajnych zachowań energetycznych.

94. Podsumowując, stoję na stanowisku, że przepisy te nakładają na państwa członkowskie obowiązek zapewnienia, by część faktury zależała od rzeczywistego zużycia oraz by ta część była wystarczająca, aby doprowadzić do zamierzonej w ramach tych przepisów zmiany zachowań⁷³.

95. Z powyższych rozważań wynika moim zdaniem, że normy przewidziane w ustawie prawo energetyczne i w rozporządzeniu w sprawie centralnego ogrzewania spełniają wymogi w zakresie pomiaru i naliczania opłat za energię przewidziane w dyrektywach 2006/32 i 2012/27. Po pierwsze, jak podkreślają EVN i Toplofikatsia Sofia, ustawa prawo energetyczne przewiduje montaż liczników energii cieplnej na poziomie podstacji abonenckiej każdego budynku i indywidualnych liczników lub podzielników kosztów ogrzewania w każdym mieszkaniu, jeśli chodzi o ogrzewanie, a także liczników – jeśli chodzi o ciepłą wodę sanitarną⁷⁴. Faktury zawierają część zmienną, odpowiadającą zużyciu w poszczególnych lokalach, ustalaną w oparciu o rzeczywiste zużycie każdego członka wspólnoty – zmierzone przez te indywidualne liczniki lub szacowane za pomocą podzielników – a ta część zmienna jest, przeciętnie, znaczna⁷⁵. Po drugie, ustawodawca bułgarski przewidział zasady rozdziału spełniające wymóg przejrzystości określony w art. 9 ust. 3 dyrektywy 2012/27: określają one wyraźnie sposób, w jaki energia zużyta w budynku jest mierzona, oraz kryteria, według których odpowiednie koszty są rozdzielane pomiędzy członków wspólnoty.

70 Trybunał orzekł już, że dyrektywa 2012/27 określa ogólne ramy ograniczania zużycia energii, pozostawiając państwom członkowskim wybór szczegółowych zasad ich wdrożenia, i że dysponują one w tym względzie szerokim zakresem uznania. Zobacz wyrok z dnia 7 sierpnia 2018 r., *Saras Energía* (C-561/16, EU:C:2018:633, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo). W moim przekonaniu to samo dotyczy a fortiori dyrektywy 2006/32. Poszczególne metody podziału kosztów energii cieplnej zostały zatem wybrane przez państwa członkowskie w oparciu o ich preferencje i właściwości. Zobacz L. Castellazzi, w: *Analysis of Member States' rules for allocating heating, cooling and hot water costs in multi-apartment/purpose buildings supplied from collective systems – Implementation of EED Article 9(3)*, EUR 28630 EN, Luxembourg, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2017.

71 Zobacz przypis 53 niniejszej opinii.

72 Ponadto, jak podnosi Toplofikatsia Sofia, przyjęte przez bułgarskiego prawodawcę kryterium ogrzewanej objętości odzwierciedla rozchodzenie się ciepła.

73 Pragnę uściślić, że fakt, iż dyrektywa 2006/32 nie wskazywała wyraźnie możliwości przyjęcia zasad podziału, w przeciwieństwie do art. 9 ust. 3 dyrektywy 2012/27, nie oznacza, że wykładnia pierwszej dyrektywy powinna różnić się od wykładni drugiej dyrektywy. Cel zasad dotyczących wystawiania faktur na podstawie rzeczywistego zużycia jest taki sam w obu dyrektywach, a dodanie przez prawodawcę wspomnianego art. 9 ust. 3 miało jedynie na celu wyjaśnienie stosowania tych zasad.

74 Zobacz art. 140 ustawy prawo energetyczne.

75 Zobacz art. 145 ust. 1 ustawy prawo energetyczne. Toplofikatsia Sofia wskazała na rozprawie, że ze stosowania tych zasad wynika, iż część stała faktury waha się w Bułgarii od 30% do 70% w zależności od cech każdego budynku, a w szczególności od jego izolacji.

96. W konsekwencji proponuję, aby na pytanie pierwsze w sprawie C-708/17 Trybunał udzielił następującej odpowiedzi: art. 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32, a także art. 10 ust. 1 i pkt 1.1 załącznika VII do dyrektywy 2012/27 należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu przewidującemu, że w ogrzewanych z sieci ciepłowniczej budynkach, w których są wspólnoty, część kosztów ogrzewania danego budynku, odpowiadająca ciepłu wyemitowanemu przez wewnętrzną instalację ogrzewania i ciepłej wody, jest dzielona pomiędzy członków wspólnoty w zależności od ogrzewanej objętości ich mieszkania – niezależnie od ilości tego ciepła faktycznie wyemitowanej w każdym mieszkaniu.

VI. Wnioski

97. W świetle wszystkich powyższych rozważań proponuję, aby na pytania prejudycjalne przedłożone przez Rayonen sad Asenovgrad (sąd rejonowy w Asenowgradzie, Bułgaria) w sprawie C-708/17 i Sofijski rayonen sad (sąd rejonowy w Sofii, Bułgaria) w sprawie C-725/17 Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

- 1) Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/83/UE z dnia 25 października 2011 r. w sprawie praw konsumentów, zmieniającą dyrektywę Rady 93/13/EWG i dyrektywę 1999/44/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającą dyrektywę Rady 85/577/EWG i dyrektywę 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, należy interpretować w ten sposób, że nie stoi ona na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu przewidującemu, że w ogrzewanych z sieci ciepłowniczej budynkach, w których jest wspólnota, członkowie wspólnoty są zobowiązani do współdzielenia kosztów ogrzewania budynku, pomimo że indywidualnie nie zamawiali centralnego ogrzewania i nawet jeżeli nie korzystają oni z niego w swoich mieszkaniach.
- 2) Artykuł 13 ust. 2 dyrektywy 2006/32/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 kwietnia 2006 r. w sprawie efektywności końcowego wykorzystania energii i usług energetycznych oraz uchylającej dyrektywę Rady 93/76/EWG, a także art. 10 ust. 1 i pkt 1.1 załącznika VII do dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/27/UE z dnia 25 października 2012 r. w sprawie efektywności energetycznej, zmiany dyrektyw 2009/125/WE i 2010/30/UE oraz uchylenia dyrektyw 2004/8/WE i 2006/32/WE, należy interpretować w ten sposób, że nie stoją one na przeszkodzie uregulowaniu krajowemu przewidującemu, że w ogrzewanych z sieci ciepłowniczej budynkach, w których są wspólnoty, część kosztów ogrzewania danego budynku, odpowiadająca ciepłu wyemitowanemu przez wewnętrzną instalację ogrzewania i ciepłej wody, jest dzielona pomiędzy członków wspólnoty w zależności od ogrzewanej objętości ich mieszkania – niezależnie od ilości tego ciepła faktycznie wyemitowanej w każdym mieszkaniu.